

CONTRIBUȚII LA ISTORICUL „REUNIUNII FEMEILOR ROMÂNE“ DIN BRAȘOV

de

MIRCEA BĂLTESCU

Pentru o justă înțelegere a ceea ce a însemnat Brașovul în cultura românească credem necesar să consemnăm acțiunile mai importante care au continuat după anul revoluționar 1848, în noile condiții istorice create de dominația absolutismului austriac și ulterior de dualismul austro-ungar.

Brașovul, — centru cultural al Transilvaniei, a fost orașul care a dat și prima societate românească de femei din țara noastră : „Reuniunea Femeilor Române“, întemeiată în anul 1850, ca o consecință imediată a ecoului revoluției de la 1848—1849.

Ca rezultat al mișcării culturale ce s-a dezvoltat în Transilvania în epoca de renaștere culturală din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, — Avram Iancu, Axente Sever, Simion Balint, conducători ai revoluției de la 1848, au depus 2500 florini pentru crearea unei societăți literare, ceea ce nu s-a aprobat de autoritățile austriece¹.

Stăpânirea habsburgică nu era de acord ca în această perioadă să se creeze societăți culturale, să aibă loc manifestații ale românilor, sau orice altă acțiune politică, cunoscând că toate acestea au dus la propagarea ideilor revoluției și la izbucnirea ei în 1848. Din această cauză în perioada anilor 1850—1860, de dominație a absolutismului austriac, activitatea culturală a populației românești din Transilvania se desfășura în condiții foarte grele.

¹ Într-o scrisoare adresată de Paul Vasici lui Iacob Mureșianu, manuscris original, Arhiva Mureșenilor.

Totuși după revoluția burghezo-democratică de la 1848—1849 din Transilvania, generația de luptători revoluționari și progresiști brașoveni a continuat lupta pentru ridicarea culturală a poporului, pentru dezvoltarea conștiinței naționale, îndemnind masele să exprime cu forță combativă idealul unității naționale.

Ideea salutară de a pune bazele unei asociații care să aibă scop cultural și să servească interesele românilor, i-a venit lui Iacob Mureșianu, care în acest timp era de fapt unul din fruntașii românilor brașoveni în toate manifestările lor politice și culturale².

La inițiativa personală a lui Iacob Mureșianu și alături de el a fruntașilor vieții culturale brașovene: Ioan Popazu, George Barițiu, Andrei Mureșianu, s-a creat „Reuniunea Femeilor Române”, care pentru a masca intențiile de a desfășura mai ales o activitate culturală și-a stabilit ca scop public ajutorarea orfanilor de pe urma revoluției de la 1848.

² Iacob Mureșianu 1812—1887, *Album comemorativ* de A. A. M. Brașov, 1913. Tipografia „A. Mureșianu”: Branisce & Comp. p. 18—22, 65. Activitatea organizatorică a lui Iacob Mureșianu privind întemeierea Reuniunii a fost susținută de populația românească din Brașov. El a fost unul din primii secretari ai Reuniunii, colaborator apropiat al Mariei Nicolau. În însemnările sale memoriale — Iacob Mureșianu scrie despre modul cum s-a creat Reuniunea Femeilor Române: „Gazeta Transilvaniei și Foaia pentru minte, inimă și literatură sînt martore că spiritul de Reuniune a puterilor pentru înlesnirea înălțării în cultura poporului român a fost nutrită și la timpul său resuscitată de nenumărate ori, în sinul publicului român, ba premergerea cu exemplu încă n-a lipsit din parte-ne, înființînd „Reuniunea Femeilor Române” spre ajutorul creșterii fetițelor române orfane, în Brașov, care îndată după revoluțiunea din anul 1848 își luă începutul. Cu scoaterea la viață a acestei Reuniuni se vîna deodată și scopul de a îndemna și a atrage și partea bărbătească a națiunii române, oriunde s-ar afla cu locuința, la asemenea Asociațiuni de tot soiul și aceasta se făcu cu tot felul de imprimenări și provocări repetate între marginile națiunii dincoace și dincolo de Carpați, numai sub numele de romîn fără deosebire confesională atît între femei cît și între bărbați români. Această concordie asociativă a fost de repetate ori propusă și recomandată ca cea mai necesară, numai unica și singura condițiune de a se putea înălța și românul prin consfătuiri comune între sine la o activitate cît de puternică și prin ea la cultură, glorie și mărire”. (*Gazeta Transilvaniei*, nr. 93, număr jubiliar, 8 septembrie 1926; *Album comemorativ*, p. 23—26; *Carpați*, nr. 339/1926, p. 1, 5); În 1926 Sevastița C. Davidescu — fiica lui Iacob Mureșianu — scria cu privire la activitatea tatălui ei pentru crearea Reuniunii, următoarele: „Fiori de pioase amintiri îmi străbat sufletul cînd mă gîndesc la iubiții mei părinți, la tata, înființătorul acestei Reuniuni pe care parcă îl aud și acum cum ne spunea la toți... faceți Reuniuni peste reuniuni... noi românii numai uniți vom putea propăși”. (*Gazeta Transilvaniei*, nr. 93/1926, p. 1; *Carpați*, nr. 339/1926, p. 1).

Animați de o dragoste nemărginită pentru viitorul națiunii române, cărturarii români brașoveni au stat în fruntea acțiunii pentru crearea acestei societăți feminine, căreia i-au destinat de la început un important rol cultural.

Inițiativa lui Iacob Mureșianu pentru întemeierea „Reuniunii Femeilor Române” a pornit de la necesitatea ridicării culturale a femeilor, pentru atragerea lor la lupta națională și pentru educarea tinerele fete provenite din popor.

„Reuniunea Femeilor Române”, întemeiată la Brașov în anul 1850, a fost prima organizație a femeilor din Transilvania, prima instituție națională de acest gen, o societate care se preocupa de îngrijirea copiilor rămași orfani în timpul revoluției de la 1848—1849, de probleme filantropice, școlare, culturale.

„Reuniunea” a fost un important factor al cooperării spirituale, economice și politice a femeilor din Transilvania, un important for de cultură unde se dezbăteau principalele aspecte ale vieții culturale românești. Ea constituia un puternic mijloc de solidaritate românească pe linie feminină în sprijinul acțiunilor naționale. Meritul ei constă și în faptul că a legat strâns pe toate femeile din toate categoriile sociale, în vederea realizării idealului de unitate națională.

Prin activitatea „Reuniunii” s-a dezvoltat învățămîntul pentru fete din Transilvania, s-a inițiat un larg schimb de păreri al femeilor în cele mai importante probleme sociale, politice, culturale, atrăgîndu-le la lupta generală pentru emanciparea politică și culturală a poporului român.

Întîlnirile, conferințele, adunările, balurile organizate de „Reuniune”, au fost un prilej de afirmare a românilor, de prezentare a valorilor culturale în fața reprezentanților autorității, a populației maghiare și germane³.

Pentru a cunoaște activitatea multilaterală a „Reuniunii Femeilor Române” din Brașov, vom face o scurtă prezentare a modului cum s-a întemeiat această societate feminină, a trecutului său bogat din anii 1850—1918, scoțînd în evidență rolul ei în istoria mișcării feministe din țara noastră și aportul adus în dezvoltarea culturii naționale românești.

Dintre societățile feminine din țara noastră, „Reuniunea” din Brașov este cea mai veche și stă la baza activității de mai târziu a „Uniunii Femeilor

³ La aceste baluri veneau persoane străine, reprezentanți ai autorităților locale, diplomați, oameni de cultură, maghiari, germani, secui, cărora li se arăta prin producțiile culturale prezentate cu acest prilej că poporul român este cult, sociabil și are calități care-l situează alături de celelalte popoare. Printre aceste acțiuni ale Reuniunii, de fapt se făcea o propagandă subtilă în interesul românilor din Transilvania.

Române“ de după 1918, iar pe plan european ea este una din cele mai vechi și de prestigiu organizații feminine ⁴.

Alături de Iacob Mureșianu și ceilalți cărturari brașoveni, o contribuție substanțială la crearea „Reuniunii“ a adus-o Maria Nicolau, prima președintă a acestei societăți feminine ⁵.

Prin activitatea ei, Maria Nicolau a contribuit la crearea acestei instituții naționale românești care în complexul avântului cultural al românilor din acea epocă și-a înscris rolul său de far luminos pentru ridicarea femeilor române, la cerințele impuse de progresul societății, mobilizându-le la lupta contra asupririi sociale și naționale a populației românești ⁶.

Maria Nicolau lansează primul apel pentru întemeierea „Reuniunii“ la 15 decembrie 1849, către femeile brașovene, cerindu-le concursul la înființarea noului așezământ cultural.

⁴ Pentru a înțelege această apreciere, arătăm că cele dintîi asociații de femei au apărut ca urmare a influenței revoluției burgheze din Franța — 1789. Primele organizații ale femeilor au apărut în perioada 1800—1815, în țările din Europa apuseană, cum au fost: „Societatea mamelor din Paris“, „Societatea damelor nobile din Viena pentru promovarea binelui și folosului public din 1811“, „Societatea domnișoarelor germane din 1813“, „Societatea patriotică a femeilor germane“, „Societatea activă a iubirii aproapelui din Roma, 1820“, și multe altele. Una din primele societăți feminine din Europa a fost „Societatea Femeilor Române din Buda“, întemeiată în anul 1817, a „Societății filantropice Ungare“. Printre asociațiile care au avut ca scop emanciparea femeii, amintim pe cele din Anglia și Germania între anii 1860—1865. La sfîrșitul secolului XIX au avut loc primele conferințe și congrese internaționale ale societăților feminine care pun bazele unor organizații mondiale.

⁵ *Album comemorativ*, p. 23—25; *Carpați*, nr. 339/1926, p. 3; *Gazeta Transilvaniei*, nr. 93/1926.

⁶ Biografia Mariei Nicolau ne arată că această minunată luptătoare a mișcării feministe românești s-a născut în aprilie 1801, fiind unica fiică a lui Ion Căpescu, unul din românii de vază ai Brașovului și ctitor al bisericii Sfintei Adormiri din Cetatea Brașovului. Soțul ei — Dimitrie S. Nicolau — a fost întemeietorul și proprietarul primei fabrici de petrol din Transilvania și unul din primii consilieri municipali români ai Brașovului, descendent al unei vechi familii românești, susținător activ al dezvoltării culturii românești. El posedă și una din cele mai frumoase și dotate biblioteci din timpul său. (*Carpați*, nr. 339/1926). Familia lui Dimitrie S. Nicolau a jucat un rol însemnat în istoria culturală a românilor brașoveni. Frații Zaharia și Nicola Nicolau (bunicul lui D. S. Nicolau) aveau o mare influență în treburile școlare și bisericești. Nicola Nicolau junior, nepotul lui Zaharia (1726—1795) este cunoscut ca autor al „Geografiei românești de la Buda“, în două volume, 1815 — și al traducerii operei lui T. H. Blanchard „Plutarh nou“ în două volume, 1819. Această traducere este amintită de N. Iorga în *Istoria Literaturii române*, vol. II (Arhiva Mureșenilor). La 6 februarie 1860 Maria Nicolau, întemeietoarea și prima președintă a „Reuniunii Femeilor Române“ din Brașov, a încetat din viață. Ea a lăsat o însemnată sumă de bani fondului Reuniunii și următoarele cuvinte: „Ca Reuniunea să desființeze orice apucături prejudicioase creșterii și lățeiri acestui unic institut binefăcător și să nu conceadă a se vîna alte interese restrînse... la Reuniune să fie dreptate! dreptate!“ (*Carpați*, nr. 339/1926).

În apelul adresat „Surorilor române” se arăta : „Suspînînd dimpreună cu toate surorile noastre pentru jertfele suferite în războiul trecut (1848—1849) se cade să punem și noi o jertfă pe altarul națiunii, noi, pe care moartea nu ne-a asuprit de tot în revoluțiunea trecută... trebuie să dăm dovezi la lume, că bărbații noștri, care au făcut atîtea jertfe pentru națiune au de dreapta lor scîții demne de mărinitatea lor. Să dăm dovezi națiunilor străine, că clasa cea mai cultivată a damelor române cunoaște și simțește dimpreună cu bărbații săi trebuințele națiunii”⁷.

Apelul din 15 decembrie 1849 a fost însoțit de o listă de subscripție începută cu cei 15 florini ai Mariei Nicolau. Apelul a avut un larg ecou în rîndul femeilor brașovene, care înțelegînd menirea „Reuniunii” s-au înscris pe această listă, oferind sume însemnate⁸.

Inițiatoarele „Reuniunii” urmăreau ca societatea să aibă un caracter național și cultural și mai puțin filantropic, dar pentru a obține aprobarea guvernului Transilvaniei, în petiția adresată pentru crearea societății, s-a accentuat latura filantropică⁹.

⁷ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 93/1926 ; *Carpați*, nr. 339/1926, p. 1 ; *Album comemorativ*, p. 22—26 ; Arhiva Mureșenilor nr. 5307. *Computu Publicu alu Fondului Reuniunii Femeilor române spre ajutoriulu creșterei feteilor orfane* scl. de Maria Nicolau, președinte, partea I, pentru anul I și II Brașov 1853 tipăritului Römer și Kamner, p. 1. și 2.

⁸ Scopul urmărit de elementele înaintate din rîndul femeilor brașovene a fost întemeierea unei societăți feminine care să deservească pe toți românii din Ungaria și Transilvania. Pentru întemeierea unei asemenea instituții românești era nevoie de aprobarea guvernului Transilvaniei. În vederea obținerii aprobării, la 10. februarie 1850, Maria Nicolau împreună cu alte fruntașe brașovene adresară o petiție guvernului Transilvaniei, prin guvernatorul țării Ludovic de Wohlgemuth, pentru a încuviința aprobarea societății din Brașov (*Carpați*, nr. 339/1926 ; *Computu publicu*, p. 67—71, 73—76). La 19 martie 1850 comandantul militar al districtului Sibiu, generalul De Chavanne, ce se afla la Brașov, invită la sine pe reprezentantele femeilor române din Brașov și le comunică verbal încuviințarea din partea guvernului pentru întemeierea societății proiectate.

⁹ Femeile române din Brașov au subliniat în petiție latura filantropică, cu scopul de a camufla celelalte laturi politice, sociale și culturale. Pentru a obține mai repede ajutorul din partea guvernatorului Transilvaniei, principalele reprezentante ale acestei acțiuni s-au adresat soției guvernatorului, Sofia Wohlgemuth, în numele femeilor române solicitîndu-i cu multă căldură ca să intervină în vederea obținerii aprobării. Aceasta, o femeie cultă și distinsă, a înțeles acțiunea femeilor române și le-a sprijinit la soțul ei, guvernatorul Transilvaniei. În cuprinsul scrisorii trimisă Mariei Nicolau se arăta : „Doresc din inimă ca institutul filantropic ce cugetați al întemeia odată în favoarea orfanelor române, ca să sporească cu cel mai bun succes, că așa după veacuri să se poată aminti și binecînta cu o dulce mulțumire, numele tuturor acelor femei din sînul națiunii române, care astăzi cu un sentiment mărinos au pus piatra fundamentală la viitorul institut” (*Carpați*, nr. 339/1926 ; *Computu publicu*, p. 72, 73).

Guvernul Transilvaniei a aprobat la 19 martie 1850 întemeierea Societății din Brașov, prin încuviințare verbală, solicitind trimiterea statutelor spre avizare, urmînd apoi aprobarea scrisă.

Avînd încuviințarea verbală a guvernatorului Transilvaniei, pentru întemeierea „Reuniunii”, s-a ținut în 24 martie 1850 prima adunare constitutivă a societății la care au luat parte 40 de femei, cele mai alese reprezentante ale populației românești din Brașov ¹⁰.

Cu acest prilej s-a ales comitetul „Reuniunii” compus din : Maria Nicolau — președintă, Zoîța T. Ciurcu — secretară, Ana Rudolf Orghidan — casierită și alte nouă membre. Așa s-au pus bazele statutare ale „Reuniunii Femeilor Române” din Brașov, prin zelul, entuziasmul reprezentanților de seamă ai românilor din Brașov, fapt care a constituit totodată un mare succes al mișcării culturale din acea epocă.

Astăzi, privind retrospectiv însemnătatea întemeierii „Reuniunii”, putem arăta că pentru epoca respectivă ea a constituit un exemplu pentru naționalitățile conlocuitoare, influențînd și pe femeile din Țara Românească și Moldova, care au trecut și ele la crearea de societăți similare.

Întemeierea „Reuniunii” a însemnat un moment istoric și cultural cu bogate consecințe în dezvoltarea ulterioară a mișcării feministe din Transilvania și întreaga țară. Ea a fost o societate cu o puternică orientare culturală, avînd ca țel și dezvoltarea industriei casnice românești, valorificarea creației populare, sădirea în inimile mamelor, a soțiilor și fiicelor, a dragostei față de patrie, de idealul național ¹¹.

Întemeierea „Reuniunii Femeilor Române” din Brașov a constituit un exemplu și pentru mișcarea feministă din Europa, deoarece ea a abordat toate problemele privind creșterea rolului femeii în societate, în raport cu

¹⁰ Adunarea se ținu în casele Mariei Nicolau devenite mai tîrziu ale lui Iacob Mureșianu.

¹¹ Primele documente și acte ale Reuniunii ne sugerează convingător scopurile Reuniunii care plecau de la o îndrîjită luptă pentru păstrarea ființei naționale. În darea de seamă a Reuniunii pe anul 1853 citim: „de a păstra cu cumpătate toate odoarele și suvenirile străbunilor noștri, ne-a condus de la început la statornică hotărîre ca în lucrările Reuniunii să păstrăm cu sfințenie literele străbunilor noștri romani, fiindcă simțim că noi mamele sîntem conservatoarele suvenirurilor noastre” (*Computu publicu*, p. 1—5; *Carpați*, nr. 399/1926, p. 5—8; *Gazeta Transilvaniei*, nr. 93/1926; vezi și actul de predare al averii Reuniunii din 7 februarie 1855 în arhiva ei).

cerințele secolului luminilor. Importanța creării „Reuniunii” a fost subliniată de numeroși fruntași ai vieții publice românești ¹².

După întemeierea „Reuniunii” au fost trimise spre aprobare guvernului Transilvaniei, statutele acestei societăți feminine care cuprindeau 12 paragrafe. Vom expune primul paragraf, din cuprinsul căruia se desprinde clar scopul „Reuniunii”: „Noi subsemnatele cugetînd la tristezele urme ce rezebelul civil au lăsat mai virtos în Transilvania, privind la mulțimea orfanilor români ai căror părinți au căzut prin furia rezebelului trecut și știind că națiunea noastră este cea mai lipsită de așezăminte bine făcătoare, țintind apoi și la nobilul țel de a putea mijlocii o creștere mai solidă și mai potrivită cu timpul de față, pentru partea femeiască mai scăpătată, ne-am unit într-o societate cu scop de a ajuta după putință creșterea fetițelor române mai sărace și mai intii a acelora care au devenit orfane prin moartea în bătaie sau omorul (aminduror părinților în decursul rezebelului civil din anii 1848—1849)” ¹³.

Statutele trimise au fost aprobate la 21 octombrie 1850 de către guvernatorul Transilvaniei, iar ulterior, la 29 octombrie, s-a ținut în orașul Brașov prima adunare generală a „Reuniunii”. La 20 decembrie 1850, după aprobarea statutelor de către guvern, „Reuniunea” a trimis pretutindeni în Transilvania și dincolo de Cărpăți apelul intitulat „Adresare către femeile cele

¹² Intr-o scrisoare din anul 1850 adresată de agentul din Transilvania și Ungaria al refugiaților politici români din Paris — pictorul revoluționar Rosenthal — amicului său C. A. Rosetti, rezultă date și amănunte însemnate despre rolul Reuniunii. Rosenthal comunică lui C. A. Rosetti material documentar pentru un articol destinat cauzei naționale a românilor și care urma să apară în ziarul *Times* din Londra. În acest material trimis la Paris se scria și despre mișcarea feministă din Transilvania: „Povești frumoșul rol pe care femeile l-au jucat pe timpul războiului Transilvaniei pe care Boliac și fratele meu le vor spune. Faceți să reiasă toată importanța Asociației Femeilor Transilvănene, al căror scop este educația orfanilor din războiul pentru independență. A arăta că acest comitet cu reședință la Brașov este compus numai din femei avînd ca președinte o femeie, ca secretar o femeie, casier o femeie. A pomeni numele lor dacă veți putea să vă procurați Gazeta Transilvaniei care vorbește despre aceasta. Este un fapt unic în ambele părți ale lumii, fără precedent în istorie. Este un fapt imens. În ochii mei e cel mai mare fapt al timpurilor moderne, este prima răsărire a aspirațiilor și străduințelor socialiștilor și cugetătorilor, prietenilor umanității...” (*Carpați*, nr. 339/1926).

¹³ *Carpați*, nr. 339/1926, p. 1; *Gazeta Transilvaniei*, nr. 93/1926; *Computu publicu*, p. 79—86. Pentru a sublinia interesul, spiritul emulatoriu al femeilor române de atunci, vom evidenția modul cum s-au tipărit statutele, deoarece Reuniunea nu dispunea de fonduri. Fiind vorba de tipărirea statutelor și alte cheltuieli administrative, unele din membrele Reuniunii: Zamfira Juga a ajutat la tipărirea statutelor, Eufrosina I. G. Ivan a plătit chitanțele, Sevastia I. Mureșianu a tipărit invitațiile. Pe cheltuiela Reuniunii nu se făcea nimic, protocoalele și registrele fiind dăruite de principalele întemeietoare.

iubitoare de omenire"¹⁴. Acest apel a fost însoțit și de instrucțiuni pentru colectarea sumelor de bani de către femeile române din diferitele regiuni ale țării, arătându-se: „Spre a putea conlucra la scopul „Reuniunii“ cu mai mare înlesnire, vă rugăm să faceți adunare de femeile române din jur și să întemeiați un comitet filial care să constea din patru membre, o președintă, o casiereasă și o secretăreasă, care să improtocoleze colectele făcute și să îndemne în jurul său la acest scop împărțându-ne toate rezultatele domniilor sale"¹⁵. Prin această chemare înflăcărată „Reuniunea“ a îndemnat pe toate elementele înaintate, din rîndul mișcării feministe, a contribui la dezvoltarea primei asociații de femei din Brașov, creată de la început ca o instituție națională a tuturor românilor de pe cuprinsul patriei noastre. La încheierea apelului adresat întregului popor român pentru sprijinirea acestui așezămînt cultural și educativ, național femeiesc, Maria Nicolau, președinta „Reuniunii“, scria următoarele:

„Noi, mamele, sintem talpa și fîntina vieții sociale. Prin laptele nostru se nutresc regii și șerbii, principii și cerșetorii, copiii și supușii. Și, o! Cît de mult depinde fericirea națiunei și a statului de la buna creștere casnică, care cu toate că natura ni-o asămănat în inima noastră și religia ea dat o direcțiune socială între noi, ea totuși după cerințele veacului de acum așteaptă o mai mare perfecțiune care pentru partea mai scăpătată în mijlocul națiunei noastre pînă acum a fost cu totul neposibilă“¹⁶.

Aceste înflăcărare și cuprinzătoare cuvinte au găsit un larg ecou în toată țara atît din partea unor cărturari vestiți care au urmărit cu încredere și adînc interes primii pași ai „Reuniunii“, au îndrumat activitatea sa și au acordat concursul, cit și din partea femeilor române de pretutindeni care au participat la entuziasmul general, aducînd o contribuție însemnată la crearea fondului „Reuniunii“, la dezvoltarea activității sale¹⁷.

¹⁴ *Carpați*, nr. 339/1926, p. 3, 5—6, 8; *Gazeta Transilvaniei*, nr. 93/1926, p. 1—2; *Computu publicu*, p. 75—78; *Album comemorativ*, p. 22—26.

¹⁵ *Carpați*, nr. 339/1926.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ În primul an al Reuniunii între numele celor care au stăruit pentru întemeiere, susținere și dezvoltare, întîlnim în rîndul femeilor române nume de seamă. Aceste femei proveneau din familiile care au îmbrățișat cauza națională și au militat pentru progresul și ridicarea națiunii române: Juga, Maiorescu, Nica, Mureșianu, Secăreanu, Barițiu, Petric, Ciurcu, Teclu, Cepescu, Dima, Barac și altele din Brașov. În restul Transilvaniei, Banatului, ținuturile Bucovinei întîlnim de asemenea femei devotate poporului din familiile: Aron Florian, Andrei Mureșianu, Pop Vasile, Pavel Vasici, Meteanu, Bădilă, Șuluțiu, Moldovan, Boieru, Balint, Aron Pumnul și altele care alături de cele din Brașov au promovat cu hotărîre realizarea țelurilor Reuniunii.

Putem observa că de la început „Reuniunea Femeilor Române”, s-a întemeiat avînd în vedere interesul întregului popor, așa cum susținea de altfel Elena Dr. A. Mureșianu în emoționantul ei discurs festiv, rostit în ziua de 30 ianuarie 1901, cu prilejul jubileului de 50 ani: „Ea n-a fost o însoțire locală brașoveană, ci a fost înființată pentru toți românii cu menirea de a fi fost pentru toți un izvor de sprijin reciproc și de iubire frățească”¹⁸.

Iacob Mureșianu la al cărui îndemn și sfat a lucrat Maria Nicolau și celelalte colaboratoare ale „Reuniunii”, a scris în fruntea primei broșuri și dări de seamă publice a „Reuniunii”: „Ce mică fu și Roma cînd cauți a ei urzeală”¹⁹.

Aceste cuvinte subliniază mai mult decît un discurs, eforturile depuse de poporul român în lupta sa culturală și națională din epoca de după 1848.

Răsunetul stîrnit de întemeierea „Reuniunii” este ilustrat prin modul cum au fost primite apelurile din 1849 și 1850 de către publicul românesc de pretutindeni. Femeile române se grăbiră a face colecte și a trimite importante sume de bani pentru fondul noului așezămint femeiesc din Brașov, care avea scopuri atît de mărețe²⁰.

¹⁸ *Carpați*, nr. 339/1926, p. 9—10; *Gazeta Transilvaniei*, nr. 93/1926.

¹⁹ *Computu publicu*, p. 1—5; *Carpați*, nr. 339/1926, p. 1—2, 5, 8.

²⁰ Printre primele sprijinitoare au fost: Emilia Porumbescu din Bucovina, soția distinsului preot și scriitor Eraclie Porumbescu și mama compozitorului Ciprian, care în scrisoarea trimisă a menționat: „Cu data de 10 noiembrie a.c. care o ceta din *Gazeta Transilvaniei* nr. 29 deșteaptă și în mine forța și adevărata dorință ca și eu, deși bucovineancă, să nu rămîn măcar pentru viitor cu mîinile în sîn acolo unde surorile mele din Transilvania lucesc în față, ci în fața națiunei române cu o virtute deamnă de toată lauda și recunoștința”. Din alte centre ale țării: București, Lugoj, Năsăud, Munții Apuseni, Tg. Mureș, au fost trimise sume însemnate Reuniunii. Semnificative sînt scrisorile trimise de femeile române colectante pentru fondul Reuniunii și susținătoare a acțiunilor ei. Patriota Eva Moldovanu din Deva trimite la 31 august 1851, Reuniunii o sumă însemnată pentru fondul ei (211 florini) împreună cu o scrisoare în care-și manifestă adeviunea față de societate: „Glasul cel îndreptățit către femeile bine simțitoare din toate părțile României spre a sucurge feteilor orfane lipsite de ajutorul și adăpostirea părintească răsună un Echo de bucurie și în citadela Devei! Surorile voastre de aici pătrunse de sfințenia însoțirii femeilor Reuniunei, își ținură de cea mai strînsă datorință a păși ca membre ordinare și ca binefăcătoare la acea însoțire patriotică națională... Aceste picături mici să crească prin decurgerea timpului în acel ocean mare, care să îndestuleze cu adăparea sa pe feteile orfeline și lipsite din toate unghiurile României”. (*Computu publicu*, p. 114—115, 117, 128—129, 131—132; Arhiva Mureșenilor nr. 9838, 9068, 9069 1018; *Carpați*, nr. 339/1926, p. 1, 2, 5, 8). Una din filialele cele mai active ale Reuniunii a fost cea din Deva. Aici a activat Elena Hosu Longin, care a creat la Orăștie un atelier pentru confecționarea obiectelor de artă populară românească. Dintr-un alt centru cultural de seamă al Transilvaniei, Sibiu, a venit un ajutor prețios din partea familiei Dr. Vasici, cunoscută pentru colaborarea fructuoasă la „*Gazeta Transilvaniei*”. Din

Mărturii privind importanța întemeierii „Reuniunii” ne aduc și elogiile adresate acestei societăți feminine, de cei doi bărbați de seamă ai vieții culturale și publice ardelene — Alexandru Sterca Șuluțiu — cel care a lăsat prin testament toată averea sa pentru înființarea unei universități române și care a pus să i se scrie pe mormint cuvintele memorabile : „Numai moartea mă desparte de națiune” și Andrei Șaguna — personalitate de seamă a culturii românești, care a contribuit la dezvoltarea activității „Reuniunii” și recunoașterea ei.

În mod deosebit subliniem faptul că numai datorită stăruințelor lui Andrei Șaguna și ale lui Sterca Șuluțiu această instituție națională feminină cu sediul la Brașov a putut să existe și să-și îndeplinească rolul ei filantropic și educativ, dar și a celui de libertate și dezrobire a poporului român.

Documentele existente — scrisori, protocoale, dări de seamă, liste cu bani adunați, adrese de mulțumire, ne ilustrează premisele care au stat la baza întemeierii „Reuniunii Femeilor Române”, prima perioadă a activității sale, principalii sfătuitori și colaboratori : Ioan Popazu, Andrei Șaguna, Sterca Șuluțiu, Iacob Mureșianu (fondatorul și secretarul 1850—1856); iar mai târziu Dr. Aurel Mureșianu, Andrei Birseanu, Virgil Onițiu, Dr. Iosif Blaga, Dr. Ioan Meșotă, Dr. Niculiță Pop, Gavril Munteanu.

Perioada întemeierii „Reuniunii”, activitatea sa, a colaboratorilor din rindul celor mai de seamă reprezentanți ai culturii românești, ne arată lupta nemijlocită patriotică a românilor pentru organizarea lor, pentru susținerea revendicărilor lor, transpunerea în viață a concepțiilor înaintate despre femeie

toată Transilvania n-a fost un centru mai însemnat care să nu trimită o sumă de bani pentru fondul Reuniunii, o scrisoare de mulțumire sau felicitări. Între ele se disting Clujul, Năsăudul, Beiușul. Dincolo de munți, în Țara Românească, întemeierea Reuniunii a găsit un larg ecou, sprijin substanțial și o contribuție însemnată bănească pentru fondul ei. Într-o colecție de bani pentru acest fond s-au distins : Nicolae Butculescu, Constantin Caribolu, Teodorița Băleanu, Zinca Maior Stoica etc. La Craiova — Elena Strîmbeanu s-a evidențiat în susținerea societății, iar în Cîmpulung-Muscel un vechi colaborator al „Gazetei Transilvaniei”, Nicolae Rucăreanu. Unul din remarcabilii cărturari români, cunoscut pentru participarea sa pe frontul luptei naționale — C-tin Hurmuzachi, mare patriot din Moldova, va trimite consecutiv importante ajutoare în bani colectate de la familia sa sau de la alte familii, care s-au ridicat la imensa sumă de 3000 florini argint sau 500 galbeni. C-tin Hurmuzachi scrie cu prilejul trimiterii primei sume de bani lui Iacob Mureșianu în 16—28 iunie 1852 : „Acești bani s-au adunat fără a aștepta invitațiune din partea onorabilului comitet. Autorizațiunea am luat-o de la dorința ce am pentru prosperitatea națiunei și de la conștiința datoriei care toți avem în privința ei” (scrisoare-manuscris original în Arhiva Mureșenilor ; *Carpați*, nr. 339/1926, p.1 ; *Gazeta Transilvaniei*, nr. 93/1926).

de către militanții progresiști brașoveni, susținerea inițiativelor feminine în domeniul organizării ²¹.

Scriind astăzi despre întemeierea „Reuniunii Femeilor Române”, evocăm una din paginile frământatei istorii a națiunii române din Transilvania în perioada anilor 1850—1918. Epoca în care fruntașii scrisului românesc din Brașov, vrednici bărbați luminați ai poporului, a căror întreagă activitate și luptă a fost străbătută de cel mai deplin și cald devotament pentru poporul său, care împreună cu elementele cele mai valoroase ale femeilor române, au întemeiat „Reuniunea” și au clădit-o pe baze organizatorice naționale, a fost o epocă de însuflețire pentru ridicarea neamului românesc atât de zbuciumat și asuprit ²².

Vechile legături culturale dintre cele trei țări române au constituit un factor de seamă al sprijinului pe care domniile Moldovei și ai Țării Românești l-au acordat „Reuniunii Femeilor Române” din Brașov.

În scrisoarea trimisă de Maria Nicolau către domniile Munteniei și Moldovei se face un apel călduros la sprijinirea „Reuniunii” în virtutea străvechiei conștiințe a originii comune a tuturor românilor ²³.

Rîndurile scrise ilustrează unicitatea și organicitatea culturii românești, care a jucat un rol atât de însemnat în dezvoltarea conștiinței naționale, în realizarea năzuințelor maselor populare care trăiau sub stăpînirea habsburgică, de a întări legăturile cu țările române, condiție vitală pentru păstrarea ființei naționale a poporului român.

Parcurgînd filele istoriei „Reuniunii Femeilor Române” din Brașov, constatăm că de la întemeierea sa, se pot distinge trei perioade mai însem-

²¹ Ambii reprezentanți ai bisericii au susținut cu fonduri din veniturile personale sau strînse din contribuțiile date de conducători ai bisericii, ajutînd și astfel fondul Reuniunii pentru atingerea țelurilor sale.

²² În discursul rostit de Elena Dr. A. Mureșianu, cu ocazia jubileului de 50 ani al Reuniunii, se arată lupta patriotică a făuritorilor acestei asociații, elanul general care a cuprins femeile române: „Cum au fost cugetată nobila și generoasă întreprindere, așa a fost ea primită și de întreg publicul român. După cum au strigat cu glasul duos și rugător femeile române din Brașov în codrii și văile noastre, așa li s-a răspuns de către surorile lor cu dorul aprins de a se însoți și de a ajuta... Tot ce a fost pe atunci mai de seamă, femei și bărbați, de la Bîrsa pînă la Crișuri, de la Olt pînă la Mureș și Tisa, au îmbrățișat cu entuziasm scopul cel măreț” (*Carpați*, nr. 339/1926, p. 9, 11, 12).

²³ Redăm mai jos conținutul scrisorii pentru a susține cele afirmate în privința aceluiași năzuințe ale populației românești de o parte și de alta a Carpaților: „Acel nume mare ce purtați, inima cea mult ajutătoare de sărăcime, răsună și peste munții Carpați în Patria noastră. O! am fi cele mai fericite mume dacă prin munificența înălțimii voastre s-ar mijlocii și între institutul nostru un izvor neseacă de alinarea sorții orfelinelor celor părăsite” (Manuscris original în Arhiva Mureșenilor).

nate, pe care le vom analiza în sinteză pentru a sublinia lupta acestei organizații pentru promovarea culturii românești și a dezvoltării învățămîntului în Transilvania.

Prima perioadă se referă la anii 1850—1855, cînd „Reuniunea” și-a îndreptat atenția spre ajutorarea orfanelor din frământările anilor 1848—1849 (în bani, haine, încălțăminte). Tot în această perioadă s-au înființat două instituții școlare de către „Reuniune” în Brașov și Blaj, care erau școli de lucru și educație națională. Procesul de creare a școlilor pentru fete în toate centrele Transilvaniei a fost îndelungat și a necesitat mari eforturi.

Pe plan organizatoric după întemeierea „Reuniunii”, s-au ținut regulat adunările generale mai ales duminica sau în sărbători²⁴, întotdeauna în prezența unui comisar al poliției locale care controla înainte și socotelile „Reuniunii”. Deci, orice mișcare se afla sub controlul autorităților habsburgice; din această cauză trebuia multă abilitate și diplomatie, pentru a putea realiza programul „Reuniunii” și a înșela vigilența autorităților.

În primii săi ani de activitate „Reuniunea”, prin sumele primite din toate părțile a reușit să asigure desfășurarea unei activități normale; interesul stîrnit de crearea acestei societăți unice pe țară a făcut ca în primii doi ani ai existenței sale, fondul să crească la o sumă echivalentă eu a patra parte a averii agonisite în cei 50 de ani viitori.

Printre manifestările artistice care au adus un frumos renume „Reuniunii”, au fost și balurile organizate pentru obținerea fondurilor necesare și atragerea familiilor românești la aceste petreceri unde se dezbăteau probleme culturale și sociale.

Multe din aceste baluri se organizau în casa lui Iacob Mureșianu sau a altor cărturari. În scopul trezirii dragostei față de folclorul românesc, Iacob Mureșianu compune în 1850 elegantul dans de salon „Romana”, bazat pe motive românești, care se prezintă prima oară în iarna anului 1851 și apoi se răspîndește la toate balurile, fiind însușit și de străini.

Importanța acestui dans coregrafic „Romana”, care era cel mai expresiv dintre toate dansurile românești, consta în aceea că cuprindea părți din toate jocurile populare, și a avut un mare succes, fiind unicul joc românesc dansat la balurile celorlalte națiuni ale Transilvaniei²⁵.

²⁴ De obicei în biserica română din Cetatea Brașovului.

²⁵ *Album comemorativ*, p. 23—26.

Prin înființarea școlilor de la Brașov și Blaj, una din însemnatele realizări ale învățămîntului din Transilvania, se încheie o perioadă de activitate productivă și rodnică a „Reuniunii din Brașov”²⁶.

O altă perioadă însemnată a „Reuniunii” este între anii 1856—1912. Această epocă din activitatea „Reuniunii” a fost deosebit de grea datorită atitudinii stăpînirii austriece față de această instituție națională, care după concesiile făcute la întemeierea „Reuniunii”, începuse să creeze tot felul de greutăți, refuzînd să acorde vreun ajutor școlilor create, în general învățămîntului românesc²⁷.

Guvernul Transilvaniei după multe tergiversări a aprobat la 27 noiembrie 1860, planurile de învățămînt ale școlilor create de „Reuniune” și statutele, ceea ce a asigurat prezența activă a acestei asociații în problemele vieții sociale, culturale și politice ale Transilvaniei; de asemenea, s-a putut da o formă definitivă școlii din Brașov, care a început activitatea încă în anul 1855. „Reuniunea din Brașov” a susținut școlile din Brașov, Blaj și Sibiu; a acordat importante ajutoare bănești orfanelor din județul Alba Iulia, unde s-au resimțit cel mai mult urmările evenimentelor din anii 1848—1849, precum și în alte județe. Prin cele trei școli create, sute de eleve provenite din rîndul orfanelor și familiilor sărace de români au fost pregătite temeinic, creîndu-li-se posibilitatea să devină instruite, cu o profundă educație patriotică și folositoare societății.

Una din manifestările cele mai frumoase ale „Reuniunii” a constituit-o participarea la prima expoziție de manufactură și artă românească ținută la Brașov în anul 1862 cu prilejul Adunării generale a „Astreii”, în prezența lui Andrei Șaguna și a scriitorului Alexandru Odobescu²⁸.

²⁶ Din anul 1855 conducerea Reuniunii a fost încredințată Mariei Secăreanu, soția luptătorului revoluționar și tribun de la 1848, care va conduce destinele asociației mulți ani de zile pe făgașul deschis de inițiatorii ei. În același timp Iacob Mureșianu primul secretar al Reuniunii predă întreaga corespondență și arhivă noului Comitet ales, rezultatul activității sale neobosite și fructuoase alături de Maria Nicolau.

²⁷ Începînd cu anul 1856 pînă în 1860 fiecare adunare generală a Reuniunii se făcea în prezența prefectului districtului Brașov, Ignatie de Grüner. Însuflețite de același elan patriotic, femeile române din Brașov care au pus bazele Reuniunii, nu au cedat presiunilor autorităților austriece și au continuat lupta. În 1857 s-a ales un nou comitet al Reuniunii, ca președintă Ana Rudolf Orghidan, iar după plecarea sa în 1858 la București, fu înlocuită cu Zoe I. Petric. În anul 1859 s-a întocmit un nou proiect de statut cu toate modificările cerute prin ordinul guvernului Transilvaniei. Împreună cu statutele s-a înaintat și planul de învățămînt al Școalelor Reuniunii, întocmit de Iacob Mureșianu și aprobat de Mitropoliei Andrei Șaguna și Sterca Șuluțiu.

²⁸ Arhiva Mureșenilor, nr. 9210/1910.

La această expoziție, prima manifestație românească de acest gen din Transilvania, școlile „Reuniunii” au prezentat lucruri de mină minunat executate, cu multă măiestrie și finețe, din vinzarea lor ajutându-se apoi în continuare elevele școlilor din Brașov, Blaj și Sibiu.

„Reuniunea” se preocupa și de ajutorarea familiilor românești care aveau condiții materiale grele, de antrenarea femeilor în activitatea școlilor și în dezvoltarea industriei casnice; răspindea ideile pedagogice în rîndul mameilor și cele progresiste privind educarea și instruirea tineretului feminin.

Între anii 1865—1866, secretarul „Reuniunii” a fost doctor Ioan Meșotă, un renumit dascăl și om de cultură, directorul gimnaziului din Brașov, care a sprijinit ridicarea calității învățămîntului în școlile de fete ale „Reuniunii”, a stimulat preocupările existente pentru înființarea de noi institute școlare în diferite centre ale Transilvaniei, a susținut sporirea contribuțiilor bănești pentru fondul „Reuniunii”.

Avînd în vedere extinderea activității „Reuniunii”, mai ales în domeniul școlar, comitetele noi alese în această perioadă se adresară din nou femeilor române din toate părțile pentru a-și putea aduce aportul la fondul „Reuniunii”, larg utilizat în scopuri culturale și de propagandă națională²⁹. Sub influența activității „Reuniunii” din Brașov se creează și în România două societăți similare: „Reuniunea Femeilor Române din Iași” în anul 1868, datorită stăruințelor depuse de Cornelia Emilian, soția profesorului Ștefan Emi-

²⁹ În anul 1864 pe baza noilor statute ale Reuniunii se aleg „patru bărbați de încredere”: Iacob Mureșianu, Ioan G. Ioan, Damian Datcu, George Barițiu, care să susțină activitatea acestei asociații pentru a lua parte la toate acțiunile naționale ale românilor. În raportul prezentat la Adunarea din 7/19 noiembrie 1865 de Anastasia Datcu, președinta Reuniunii, observăm sublinierea preocupărilor pentru educarea femeilor române și mobilizarea lor la lupta pentru cauza națională: „Să îngrijim cu toate puterile pentru această Reuniune, cu atît mai virtos ca în țările locuite de români, se face neasemănat mai puțin pentru învățămîntul sexului femeiesc, decît pentru a celui bărbătescu, cînd tocmai din contră interesul drept înțeles și viitorul națiunii românești juste, tot depinde în mod imperativ, ca în proporțuirea în care o parte însemnătoare a jumimii bărbătești propășește în știința și în cultura inimii să propășească și sexul femeiesc alături, pentru ca nu cumva în generațiunile următoare din o diferență prea mare în cultura cea adevărată, să urmeze o depărtare totală a unui sex de către celălalt... De aceea scopul Reuniunei va fi ajuns în cîțva numai atunci cînd ea din veniturile sale va fi în stare, înzecindu-i-se capitalul, de a înființa în diferite ținuturi românești mai multe școale de fete și cînd va avea totodată un institut pedagogic al său, o pepinieră sau seminar din care să iasă profesori bine învățați și bine educate pătrunse de însemnătatea chemării lor și care plătite totodată cuviincios să ocupe posturile respective pe la școalele de fete...” (Carpați, nr. 339/1926, p. 5, 8; *Album comemorativ*, p. 22—26; *Gazeta Transilvaniei*, nr. 93/1926).

lian, unul din principalii inițiatori și colaboratori ai „Reuniunii din Brașov”³⁰ și „Societatea de binefacere a Femeilor Române din orașul Ploiești, pentru ajutorarea la instrucția și educațiunea copilelor sărmâne” (creată tot în 1868).

Întemeierea celor două societăți a avut consecințe însemnate pentru dezvoltarea mișcării feministe, pentru emanciparea femeii și atragerea ei la lupta pentru progresul țării³¹.

Între anii 1879—1886, activitatea „Reuniunii” s-a canalizat spre crearea unui mare internat de fete și a unui orfelinat la Brașov, susținerea materială și morală a celorlalte școli existente (Blaj și Sibiu), crearea de noi școli.

Pentru creșterea fondurilor „Reuniunii” care avea acum de subvenționat mai multe institute școlare, în anul 1872, se organizează un ciclu de conferințe științifice și literare, de către fruntașii vieții culturale brașovene: Dr. Ioan Meșotă, Ipolit Ilasievici, Ion Lengheru, precum și Emilia Humpel din Iași (sora lui Titu Maiorescu). Aceste conferințe, pe lângă scopul lor educativ și cultural, — deoarece atrăgeau un însemnat public care lua cunoștință cu problemele variate de cultură, — asigurau venituri „Reuniunii” destinate școlilor sale.

Pe această linie a preocupărilor sale în 1876, pe lângă cele patru clase ale școlii de fete din Brașov, se înființează a cincea, mărindu-se și subvenția anuală în acest scop.

În anul 1875 se comemorează 25 de ani de la înființarea „Reuniunii”, prilej de a trece în revistă activitatea sa de la întemeiere, aportul adus la trezirea conștiinței și demnității naționale a femeilor române, organizarea școlilor pentru fete și sprijinirea tuturor acțiunilor privind dezvoltarea învățămîntului din Transilvania³².

Cu sprijinul „Astreii”, în anul 1876, „Reuniunea din Brașov” a înființat școala de fete din Cîmpeni, pe care a subvenționat-o mulți ani de zile. Pentru a da școlilor sale o orientare pedagogică corespunzătoare și a urmări conținutul învățămîntului „Reuniunea” organiza periodic inspectarea și îndrumarea lor, cu cadre de specialitate.

³⁰ Maria Popescu Bogdan, *Istoricul Școalei Reuniunii Femeilor Române din Brașov*, în *Țara Birsei*, IX, noiembrie — decembrie 1937, 6, p. 538; *Carpați*, nr. 339/1926, p. 5—12; Arhiva Mureșenilor, nr. 9102, 7178, 7179.

³¹ În raportul adunării generale din 7/19 noiembrie 1868, președinta Reuniunii Eufrosina I. Ioan, spunea: „Reuniunea după o viață frumoasă și binefăcătoare de 18 ani, nu numai că n-a stagnat vreodată în activitatea ei, ci a înaintat tot mai mult, încît a cîștigat renumele de cel mai frumos și mai bine organizat institut național românesc” (*Carpați*, nr. 339/1926).

³² *Carpați*, nr. 339/1926, p. 5—12.

În timpul războiului pentru independența de stat a României, din anii 1877—1878, „Reuniunea din Brașov“ a dat dovadă de sentimente patriotice, colectînd importante sume de bani, daruri, medicamente necesare armatei pe front. Pentru contribuția lor deosebită în susținerea războiului: Sevastia I. Mureșianu, Maria Nica, Victoria C. Juga, Areti T. Stănescu, Elena Moraitu, primiră din partea României, prin înalt decret, Crucea Comemorativă „Elisabeta“, semn al prețurii și devotamentului lor în lupta pentru cîștigarea independenței naționale.

Între anii 1878—1886, activitatea „Reuniunii“ s-a desfășurat sub președinția Mariei Secăreanu, una din întemeietoarele societății și perseverentă animatoare a ei, care reuși să înființeze prima școală-internat de fete din Transilvania, la Brașov, punînd la dispoziție pentru adăpostirea acestei noi școli profesionale a „Reuniunii“, propriile sale case. Această acțiune de interes național a stîrnit un mare entuziasm în rîndul intelectualelor române. „Societatea de lectură a domnișoarelor române din Brașov“, a dat o reprezentare teatrală în folosul noii școli create.

Planul de învățămînt pentru noua școală profesională internat a „Reuniunii“ a fost elaborat de o comisie de profesori și reprezentante ale femeilor române din Brașov, el fiind adaptat pregătirii practice a fetelor în vederea dezvoltării industriei naționale românești și totodată a pregătirii lor pentru viață, fiind stabilite și obiecte pentru cultura generală a elevelor. În programul școlii s-au mai făcut unele modificări în anul 1890 introducîndu-se noi obiecte de învățămînt³³.

În timpul procesului memorandiștilor s-a creat la Brașov în casa Dr. A. Mureșianu, „un comitet politic“ al femeilor, care avea misiunea să spri-

³³ În această perioadă se crează în Transilvania reuniuni independente în toate centrele însemnate ceea ce a constituit un mare succes al activității femeilor române pentru organizarea lor. Comitetul Reuniunii de la Brașov s-a străduit să crească numărul elevelor la școala profesională internat și să creeze orfelinatul. O comisie formată din Ecaterina Pușcariu, Elena Mureșianu, Iulia Lemeny, Maria Maxim, Neti Petrescu, a elaborat proiectul de reorganizare a internatelor, care fu aprobat în iunie 1893. În adunarea generală a Reuniunii din 24 iunie 1893 s-a aprobat regulamentul nou al internatului-orfelinat și s-a hotărît ca subvențiile acordate școlilor sale din Brașov și Blaj, să fie retrase, ele urmînd să fie susținute de Eforia Școalelor centrale din Brașov și Mitropolia de la Blaj. Printre profesoarele care au activat în cadrul școlii internat-orfelinat din Brașov s-au distins: Carolina Teclu (sora renumitului chimist Nicolae Teclu), Maria Popescu Bogdan, care au ridicat prestigiul acestei unități de învățămînt, au introdus noi discipline în planul de învățămînt, au mărit numărul orelor de instrucție practică, au format generații de eleve. Au continuat expunerea conferințelor publice în folosul fondului Reuniunii: Virgil Onițiu, Dr. Iosif Blaga, Pompiliu Dan, Augusta Glodaru.

jine lupta patrioților români care au înaintat „memorandul” Curții de la Viena.

Comitetul Femeilor Române din Transilvania a protestat față de crunta asupra națională a poporului român de către clasele dominante din monarhia austro-ungară, trimițând scrisori diferitelor parlamente ale țărilor din apusul Europei. Parlamentul italian a luat atitudine față de politica dusă de imperiul austro-ungar față de români și le-a susținut manifestările protestatare. Această poziție a parlamentului italian a determinat „Comitetul politic secret al femeilor din Brașov”, să trimită președintelui parlamentului italian o scrisoare, întocmită de Elena Dr. Aurel Mureșianu și semnată de 920 de femei române³⁴.

³⁴ *Carpați*, nr. 339/1926, p. 7; Arhiva Mureșenilor în original: „Ilustre Domnule Președinte! Ca mame române, mîndre de gloria străbunilor noștri, cari au adus pe legionarii Romei aici, pe pămîntul vechii Dacii traiane, ca să păzească civilizațiunea romana în Carpați și la Dunăre; ca Romance geloase de românismul nostru și însușite de iubirea pentru limbă, datinele și cultura noastră romana; ca fiice tîdele ale gînteii latine de la răsăritul Europei, ne simțim foarte fericite de-a putea întîmpina generoasele simpatii, ce le-au manifestat pentru românii asuprași din Transilvania și Ungaria cu atîta căldură 217 iluștri membri ai camerei italiene, în moțiunea subscrisă de ei și prezentată zilele trecute biroului acestei camere. Aceste simpatii ne mișcă și ne umple inima de bucurie. Ele ni sînt îndoite scumpe, pentru că vin din țara mamă, leaganul naționalității române, și pentru că vin de la o națiune cultă, mărinimoasă și iubitoare de libertate, de care ne leagă originea comună latină. Doar și din alt punct de vedere ele sînt de mare valoare pentru noi românii, dacă vom considera, că odinioară, cînd maghiarii se aflau și ei într-o situație strîmtoată, luptînd pentru revendicarea drepturilor și a libertății lor, generoasa Italie n-a ezitat de-a sprijini cu simpatiile sale năzuințele lor de liberare. Manifestația celor 277 deputați italieni în favoarea libertății poporului român, care azi e tratat mult mai mășter și dușmănos de regimul maghiar, de cum a fost tratat atunci poporul maghiar de regimul austriac, conține prin urmare, în același timp, și un avertisment la adresa celor ce față cu popoarele conlocuitoare, desconsideră și calcă azi marile principii de libertate, cărora le datoresc emanciparea lor proprie națională, și o încurajare pentru cei ce luptă în contra intoleranței naționale și a sistemului de opresiune pentru valoarea și învingerea acelor principii. Răspunzînd la aceste dovezi de simpatie și la această încurajare, femeile române din Transilvania și Ungaria cari în toate timpurile au fost cel mai credincios reazim al bărbatilor și al fiilor lor în luptele pentru libertate, pentru limba și naționalitatea lor latină, își țin de cea mai plăcută și sînt datorice, a exprima, prin noi, iluștrilor reprezentanți ai Italiei, semnați în moțiunea amică cauzei românilor, cea mai adîncă mulțumire și recunoștință a lor, rugîndu-i a o primi ca gagi al iubirii nestrămătate și al admirațiunei, ce-o păstrează strănepoții divului Traian pentru vechea Romă și nobila națiune italiană. Binevoii, vă rugăm, Domnule Președinte, a comunica această mulțumire a noastră cu amintirii domni deputați și colegi ai Voștri din cameră și a primi asigurarea înaltei noastre stime și venerațiuni, Brașov, 30 Decembrie 1894, Iluștrului Domn M. Biancheri, Președintele Camerei Italiene, Roma”.

Din anul 1901 „Reuniunea Femeilor” din Braşov, cu toate greutăţile ei economice şi financiare, a sărbătorit 50 de ani de la întemeiere. Cu acest prilej au fost prezentate diferite materiale care au subliniat istoricul „Reuniunii”, forţa ei de atracţie în rîndul femeilor române, meritele ei în organizarea învăţămîntului profesional pentru educarea fiicelor poporului român, acţiunile întreprinse pentru răspîndirea culturii în rîndul maselor feminine.

Între anii 1904—1908, preşedinta „Reuniunii” din Braşov a fost Elena Săbădeanu, cunoscută pentru activitatea sa, devotată intereselor şi cauzei femeilor române, iar în anul 1908, preşedintă fu aleasă Maria B. Baiulescu, o veche colaboratoare a „Reuniunii”, scriitoare de talent şi reprezentantă de seamă a culturii româneşti.

Ultima perioadă a activităţii „Reuniunii Femeilor Române” din Braşov, pe care o descriem, este între anii 1912—1924³⁵. Încă din anul 1911, la Adunarea generală cînd s-a serbat a 60-a aniversare, Maria Baiulescu, într-un discurs a enunţat ideea creerii „Uniunii Femeilor Române”, ca o necesitate obiectivă impusă de dezvoltarea mişcării feministe de pe întreg teritoriul patriei, subliniind că această organizaţie ar trebui să cuprindă toate societăţile din ţară şi trebuie să se înfiinţeze prin activitatea „Reuniunii” din Braşov, „că acestei Reuniuni i se cuvine gestul însemnat de a întinde mina tuturor Reuniunilor, ca de sub steagul său să se încopcie Uniunea Femeilor Române, care ar avea ca scop ca întrunindu-se în congrese anuale să poarte grijă în unitate de gîndire, de creştere a femeii române, de soarta ei socială şi de ridicarea ei pe cale economică şi de bunăstare”³⁶.

Primii paşi în crearea Uniunii Femeilor Române s-au făcut în zilele de 3—4 iunie 1913 la Braşov, cînd a avut loc prima adunare constitutivă a „Uniunii”, fiind reprezentate în majoritatea lor toate Reuniunile de femei din Transilvania şi Ungaria³⁷.

³⁵ Dintre evenimentele mai însemnate ale acestei perioade, amintim adunarea generală din noiembrie 1912 cînd Maria Baiulescu, preşedinta Reuniunii, şi-a încheiat cuvîntarea astfel: „Astăzi noi ne-am întîlnit să culegem rodul ostenelilor vrednicilor noastre antecesoare, dar şi pentru ca să-l înălţăm, stăruind să întrunim puterea tuturor Reuniunilor Române din patria noastră şi să formăm un orfelinat comun tuturor românilor. Dacă fiecare dintre noi îşi va jertfi obolul pe altarul naţiunii, în curînd ne vom vedea în mijlocul unui congres al tuturor Reuniunilor” (*Carpaţi*, nr. 339/1926, p. 9—11; *Gazeta Transilvaniei*, nr. 93/1926).

³⁶ *Carpaţi*, nr. 339/1926, p. 9—11.

³⁷ S-a discutat şi proiectul statutelor Uniunii care s-a trimis guvernului maghiar de la Pesta spre aprobare. A urmat alegerea Comitetului central: preşedintă fiind aleasă Maria Baiulescu; vicepreşedintă Maria Cosma şi Elena Pop Hoşu, casieră Virginia Vlaicu, secretară Sidonia Petrovici. Sediul Uniunii a fost sta-

Al doilea congres al Uniunii a avut loc la Sibiu în zilele de 26—27 mai 1914, unde au fost reprezentate 46 de organizații din Transilvania și două din România. În anii următori, 1914—1918, au apărut piedici serioase în desfășurarea activității „Uniunii” din cauza războiului și a represiunii autorităților³⁸.

Începînd din anul 1918, activitatea „Reuniunii Femeilor Române” din Brașov, se desfășoară în condiții normale, cu sprijinul autorităților românești, fără îngrădiri naționale și politice.

Maria Baiulescu, întoarsă în orașul Brașov, întreprinde cu celelalte membre ale Comitetului Reuniunii o serie de acțiuni pentru realizarea marelui orfelinat; visul ei se realizează cu ajutorul contribuției statului român.

Pentru refacerea rîndurilor Uniunii Femeilor Române se convoacă în 1921 al III-lea Congres la Arad, în 1923 al IV-lea Congres, la care participă delegate ale societăților feminine din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și din vechiul regat. Congresul se ține la Alba-Iulia și adoptă hotărîri importante privind organizarea mișcării feministe din țara noastră și educarea tineretului.

În anul 1924 se ține al V-lea Congres la Baia Mare, iar în anul 1925 Congresul al VI-lea în orașul Timișoara, unde aderă societățile din Muntenia, Moldova, Transilvania, ceea ce reprezenta un succes deosebit pe linia creerii unei Uniuni a tuturor femeilor române.

În orașul Brașov are loc în 1926 sărbătorirea a 75 de ani de la întemeierea „Reuniunii Femeilor Române” și Congresul Uniunii Femeilor Ro-

bilit la Brașov. Cu acest prilej delegatele la congres au donat importante sume de bani pentru fondul internatului-orfelinat.

³⁸ Femeile române n-au încetat lupta lor; ele au constituit în 1916 (15 august) „Societatea Crucii Roșii”, îngrijind armata română care ocupase în acel an Brașovul și o mare parte din ținuturile din jurul său. Armata română la intrarea ei în Brașov la sfîrșitul lunii august 1916 a fost primită cu mare bucurie, femeile române i-au întîmpinat pe ostași și ofițeri cu flori și daruri, iar apoi s-au îngrijit de primirea lor în condițiile cele mai bune. După retragerea armatei române, o mare parte din fruntașele Reuniunii Femeilor Române din Brașov (în frunte cu Maria Baiulescu) s-au retras în Moldova, cele care au rămas au avut de suferit, fiind arestate, închise, torturate. Astfel Elena Săbădeanu, una din activiste de frunte ale Reuniunii a fost condamnată la 2 ani închisoare la Cluj de unde a fost eliberată prin intrarea armatei române în Transilvania. De asemenea autoritățile maghiare au voit să desființeze „Reuniunea” acuzînd-o de înaltă trădare și numai cu un suprem sacrificiu, vicepreședinta ei — Virginia Vlaicu și Ana Broșteanu — directoarea școlii, au reușit să salveze această organizație progresivă a femeilor române care-și continuă apoi activitatea după 1918 în condițiile noi create prin desăvîrșirea unității naționale. „Reuniunea Femeilor Române” din Brașov și-a trimis delegatele Elena Pricu și Ana Percea la Marea Adunare Populară de la Alba Iulia, manifestîndu-și și pe această cale marile ei sentimente patriotice, participînd la proclamarea Unirii Transilvaniei cu România.

mâne. Cu acest prilej au participat delegate ale tuturor societăților din țară, s-au prezentat programe artistice, au fost organizate expoziții și vizite.

Lucrările Congresului Uniunii Femeilor Române s-au ținut în sala festivă a Liceului Andrei Șaguna. Președintă a fost aleasă Maria B. Baiulescu, cunoscută pentru activitatea ei în fruntea Reuniunii din Brașov, publicistă și scriitoare democrată, autoare a unor volume de versuri, proză, dramaturgie, traduceri, renumită conferențiară și pedagogă, care a reorganizat școala (internatul-orfelinat) „Reuniunii” prin transformarea ei într-o școală de me-naj și industrie casnică națională, întocmind un nou regulament al școlii³⁹.

Putem afirma în concluzie că activitatea „Reuniunii Femeilor Române” din Brașov a înlesnit propagarea în rîndul maselor a ideilor progresiste și înaintate, a creat un puternic curent de renaștere națională, care a favorizat ridicarea conștiinței femeilor române, atragerea lor la viața politică și socială, manifestarea lor pe frontul luptei de eliberare națională.

Acordînd o deosebită atenție pregătirii culturale a femeilor, dezbaterii problemelor de învățămînt și educație, „Reuniunea Femeilor Române” din Brașov, a reușit să insufle maselor de femei, dragostea față de tradițiile popo-rului nostru, înțelegerea modului cum trebuie făcută educația fetelor pentru a fi pregătite în viață, a transmis ideea de unitate națională spre realizarea căreia năzuiau masele populare românești.

Prin toate manifestările ei de-a lungul anilor 1850—1926, „Reuniunea Femeilor Române” din Brașov a constituit un minunat exemplu de slujire devotată a poporului și a patriei.

BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DES „VERBANDES RUMÄNISCHER FRAUEN“ IN KRONSTADT

(Z u s a m m e n f a s s u n g)

In Kronstadt wurde 1850 der landeserste rumänische Frauenverband ge-gründet; diese Gründung kann als ein Nachhall der Revolution 1848—1849 angesehen werden.

Der „Verband Rumänischer Frauen“ ist eine Schöpfung des selbstlosen Kampfes der Führer des Kronstädter Kulturlebens und ihrer unbegrenzten Liebe, die sie der Zukunft der rumänischen Nation entgegenbrachten. Es sind dies Iacob Mureșianu, Ioan Popazu, George Bariț, Maria Nicolau u.a.

³⁹ *Carpați*, nr. 339/1926, p. 11 ; *Gazeta Transilvaniei*, nr. 93/1926.

Der „Verband Rumänischer Frauen“ war die erste Organisation der Frauen Siebenbürgens, die erste nationale Institution dieser Art, eine Gesellschaft, die es sich zum Ziel setzte, für die während des Bürgerkrieges 1848—1849 elternlos gebliebenen Kinder zu sorgen und andere Kultur- und Schulfragen im Auge hatte.

Dank der reichen und fruchtbringenden Tätigkeit des Verbandes entwickelte sich in Siebenbürgen der Schulunterricht für Mädchen; es wurde ein breiter Meinungsaustausch der Frauen zu den wichtigsten sozialen, politischen und Kulturfragen aufgezogen. Man veranstaltete Zusammenkünfte, Vorträge und regelmässige Versammlungen im Hinblick auf die Hebung des Bildungsstandes und die Entwicklung des Nationalbewusstseins.

Der Kronstädter Verband ist unter den Frauenorganisationen des Landes die älteste und bildete den Ausgangspunkt für die spätere Tätigkeit des „Verbandes Rumänischer Frauen“, der also den gleichen Namen trug und nach 1918 im Landesmassstab seine Tätigkeit aufnahm. Der Kronstädter Verband gehört sogar im europäischen Massstab zu den ältesten.

Seine Gründung hatte eine beachtliche kulturelle und geschichtliche Bedeutung für die spätere Entfaltung der Frauenbewegung in unserem Land, handelte es sich doch um eine Gesellschaft von kultureller Ausrichtung, die es sich ausserdem zum Ziel gesetzt hatte, die rumänische Hausindustrie zu entwickeln, das Volksschaffen zu verwerten, die Mütter, Gattinnen und Töchter zur Vaterlandsliebe zu erziehen, sie für die Traditionen des rumänischen Volkes zu gewinnen. Der Verband hat im Hinblick auf die Forderungen des Fortschritts die wachsende Rolle der Frau in der Gesellschaft verfochten.

Er entfaltete seine Tätigkeit zwischen 1850 und 1918, um sich dann, gemeinsam mit den übrigen Verbänden gleicher Art, in den Landesverband einzugliedern.

Organisatorisch gesehen lagen seiner Tätigkeit Statuten von 1850 zugrunde, die im Laufe der Jahre abgeändert wurden. Seine Leitungsorgane waren: die Jahresvollversammlung und ein Ausschuss der aus einer Vorsitzenden, einer Sekretärin, der Kassierin und gewählten Mitgliedern bestand.

Durch sein Wirken in der Zeit von 1850—1918 hat der „Verband Rumänischer Frauen“ in Kronstadt einen wichtigen Beitrag zur Verwirklichung der nationalen Einheit geleistet.

